

พฤติกรรมกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมของนักศึกษาปริญญาตรีภาคพิเศษ
คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*

ณัฐธินิชา ชูเลิศ**

คำสำคัญ : พฤติกรรม/การดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวม

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันการดูแลสุขภาพเป็นเรื่องที่สำคัญอย่างมาก โดยเฉพาะในปัจจุบันสภาพสังคมได้เปลี่ยนแปลงไป จากสังคมแบบเกษตรกรรมเข้าสู่สังคมเมือง โดยเฉพาะในเขตชุมชนเมือง ที่แต่เดิมมีบรรยากาศที่ล้อมรอบไปด้วยต้นไม้ แม่น้ำ แหล่งน้ำต่าง ๆ ที่ใสสะอาด อากาศสดชื่น แต่ปัจจุบันเริ่มมีถนนหนทางมากขึ้น จากป่าไม้ที่เขียวขจี กลายเป็นป่าคอนกรีตที่ล้อมรอบไปด้วยตึกรามบ้านช่องใหญ่โต มีตึกสูงเสียดฟ้า มีรถยนต์สัญจรไปมามากมาย ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดมลพิษ อากาศที่เคียดเข็นก็ค่อย ๆ เลื่อนหายไป ประกอบกับลักษณะการดำเนินชีวิตที่แต่เดิมมีแต่เกษตรกรรม ผู้ชายออกไปทำงานนอกบ้าน ผู้หญิงอยู่บ้าน ทำงานบ้าน เย็บปักถักร้อย ปลูกพืชสวนครัวไว้รับประทานในครัวเรือน ปัจจุบันไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชาย ทุกคนก็ต้องออกไปทำงานหาเลี้ยงชีพ ไม่ว่าจะเป็นทำงานบริษัทเอกชน รับราชการ รัฐวิสาหกิจ ทำมาค้าขาย หาเช้ากินค่ำ ปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพของคนในชุมชนเมืองตามมาโดยเฉพาะประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนเมืองใหญ่ เช่น จังหวัดกรุงเทพมหานคร ต้องเผชิญกับมลพิษ ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพ ลักษณะการทำงานที่หาเช้ากินค่ำ ไม่ค่อยได้มีเวลาออกกำลังกาย ทำให้เกิดภาวะของโรคอ้วน อันก่อให้เกิดโรคอื่น ๆ ตามมา ไม่ว่าจะเป็น ความดัน เบาหวาน ความเครียด โรคเกี่ยวกับทางเดินหายใจ เป็นต้น

แนวคิดเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ จึงเป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับการปรับพฤติกรรมของคนในชุมชนเมือง กล่าวคือ การดูแลสุขภาพเป็นการกระทำของบุคคลเพื่อให้มีสุขภาพดีและสามารถป้องกันการเกิดโรคได้ ซึ่งสามารถจำแนกประเภทของพฤติกรรมสุขภาพได้ 2 ประเภท คือ (พันธุ์ทิพย์ รามสูต, 2540, หน้า 141) (1) พฤติกรรมการดูแลตนเองในภาวะปกติให้มีสุขภาพแข็งแรงอยู่เสมอ มี 2 ลักษณะ ได้แก่ พฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพ และพฤติกรรมการป้องกันโรค เช่น การป้องกันโรคเบื้องต้น การป้องกันความรุนแรงของโรค การป้องกันการแพร่ระบาด เป็นต้น (2) พฤติกรรมเมื่อเจ็บป่วยเป็นการปฏิบัติของบุคคลเมื่อเจ็บป่วยหรืออยู่ในภาวะ สุขภาพที่ผิดปกติซึ่งจะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง เช่น ความรู้เกี่ยวกับโรค การรับรู้เกี่ยวกับความรุนแรงความเชื่อเดิม ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี เป็นต้น

*บทความนี้เรียบเรียงจากการค้นคว้าอิสระเรื่อง พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมของนักศึกษาปริญญาตรีภาคพิเศษ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.วรัชยา ศิริวัฒน์ เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

**นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต โครงการสำหรับนักบริหาร คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของสังคมและชุมชนเมือง นอกเหนือจากปัญหาสุขภาพแล้ว ยังก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายตามมาอีก ไม่ว่าจะเป็น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการจราจร ปัญหาการว่างงาน ปัญหาแรงงานอพยพ ปัญหาสลัมหรือชุมชนแออัด ปัญหามลพิษและสิ่งแวดล้อม ปัญหาโรงงานอุตสาหกรรม ปัญหาโรคจิต ปัญหาการไหลบ่าของวัฒนธรรมต่างชาติ ปัญหาการปรับตัวของคนและชุมชนและปัญหาอื่น ๆ

อีกหลายประการ ปัญหาทั้งหมดนี้ในปัจจุบันนี้ก็เป็นที่ประจักษ์เห็นได้ชัดเจนในประเทศต่างๆ ที่ไม่สามารถบริหารจัดการภาวะการเจริญเติบโตของเมืองให้ควบคู่กับการสร้างระบบการให้บริการประชากรที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วได้อย่างทั่วถึงและเพียงพอ ในประเทศอุตสาหกรรมต่าง ๆ การเกิดปัญหาสุขภาพและส่งผลต่อสาเหตุการตายส่วนมาก ได้แก่ โรคเกี่ยวกับระบบการหมุนเวียนโลหิต ซึ่งเกี่ยวเนื่องกับอาหารการกินและรูปแบบการดำเนินชีวิต โรคที่เป็นสาเหตุการตายรองลงมา ได้แก่ โรคมะเร็ง ซึ่งในหลายๆ กรณีมีสาเหตุมาจากสิ่งแวดล้อม เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกาถือกันว่ามีความเสี่ยงทางสิ่งแวดล้อมถึง 18 ประเภทที่เป็นตัวก่อมะเร็ง โดยมีปัญหาจากมลภาวะภายในที่พักอาศัยเป็นต้นเหตุสูงสุด นอกจากนี้ชุมชนเมืองทั้งในประเทศกำลังพัฒนาและในประเทศอุตสาหกรรม ภัยต่อความมั่นคงปลอดภัยด้านสุขภาพมักจะมีมากที่สุด ในหมู่คนยากจน คนชนบท โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน (นันทวรรณ วิจิตรวาทการ, 2554, หน้า 2)

ชุมชนเมืองมีประชากรหนาแน่นมากตามความเจริญของเมืองสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น อากาศ น้ำ ดิน แสง เสียง สิ่งปฏิกูล เปลี่ยนแปลงไปขาดความสมดุลตามธรรมชาติเนื่องจากมนุษย์ได้สร้างตึก โรงงาน ถนน เครื่องจักร เครื่องยนต์ เครื่องมือเครื่องใช้เพื่อประกอบการและอำนวยความสะดวกสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติถูกทำลายด้วยสิ่งที่มนุษย์ได้สร้างขึ้นมาแทน สิ่งแวดล้อมในเมืองจึงเต็มไปด้วยตึก โรงงาน ที่ทำงาน ด้วยเครื่องจักรมีเสียงดังอีกทีตลอดเวลา พ่นหมอกควัน อากาศเต็มไปด้วยฝุ่นละออง กลิ่นเหม็นจากสารเคมี ท่อไอเสียจากรถยนต์และเครื่องยนต์สิ่งมีชีวิต พืช สัตว์ อันเป็นสิ่งแวดล้อมทางชีวภาพถูกทำลาย ทำให้มนุษย์ต้องสูญเสียสิ่งซึ่งช่วยสร้างสุขภาพและอนามัยของชุมชนบางส่วนไปและเกิดโทษตามมาแทนการดำรงชีพของชุมชนในเมืองเปลี่ยนไปพึ่งอุตสาหกรรม เป็นหลักแทนการเกษตร สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคมทำให้วิถีชีวิตของคนในชุมชนเมือง ต่างพึ่งตนเองต้องแข่งขันในทางเศรษฐกิจ ขาดความใกล้ชิดผูกพันกัน สิ่งแวดล้อมในเมืองกำลังจะเต็มไปด้วยสิ่งมีพิษและอันตรายต่อชีวิต (สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข, 2554, หน้า 8)

คนที่ใช้ชีวิตอยู่ในเมืองมักประสบปัญหาความเครียด คนที่เครียดเรื้อรังจะมีปัญหาการรับประทานอาหารได้ 3 รูปแบบกล่าวคือ (1) น้ำหนักเกิน เนื่องจากเมื่อเกิดความเครียดผู้ป่วยจะรับประทานอาหารเค็ม มัน หวานเพื่อไปต่อสู้กับความเครียด และทำให้เกิดลักษณะอ้วนลงพุง (2) น้ำหนักลดลงเนื่องจากเบื่ออาหาร และ (3) มีการรับประทานอาหารผิดปกติ เช่น Anorexia nervosa and bulimia nervosa คนที่อาศัยอยู่ในเมืองมักจำเป็นต้องใช้จ่ายอย่างประหยัดเนื่องจากค่าครองชีพสูงทำให้ไม่สามารถซื้ออาหารที่มีคุณภาพซึ่งมีราคาสูงได้ รวมทั้งค่านิยมการรับประทานอาหารจำพวก fast food ของคนในชุมชนเมือง

สิ่งแวดล้อมที่ผลักดันให้คนหันไปใช้ยาเสพติดมีทั้งสิ่งแวดล้อมทางกายภาพและทางสังคม สิ่งแวดล้อมทางกายภาพที่ส่งผลให้มีปัญหาเสพติดมากที่สุด ในปัจจุบันคือแหล่งชุมชนแออัดหรือแหล่งสลัมที่มีมากตามเมืองใหญ่ ๆ ซึ่งเป็นผลพวงของการพัฒนาประเทศ ทำให้ชาวชนบทอพยพเข้าเมืองใหญ่ที่มีแหล่งงานเพื่อขายแรงงาน ปัญหาของชุมชนแออัดทั้งในเขตกรุงเทพฯ ปริมณฑลและเขตเมืองศูนย์กลางในภูมิภาค เช่น เชียงใหม่ ขอนแก่น นครราชสีมา นครศรีธรรมราช สงขลา ฯลฯ มีลักษณะคล้ายกัน คือปัญหาการขาดแคลน สาธารณูปโภคจากรัฐทั้งไฟฟ้า ประปา การระบายน้ำ โดยมีสาเหตุสำคัญจากการที่บ้านในชุมชนแออัดไม่มีทะเบียนบ้าน จึงไม่สามารถขอบริการจากรัฐได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาสิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่นำไปสู่การใช้ยาเสพติด ของเด็กและเยาวชนทั้งที่อยู่ในแหล่งเสื่อมโทรมหรือแหล่งอื่น ๆ ได้แก่ ปัญหาทางเศรษฐกิจที่ครอบครัวมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย เพราะไม่มีความมั่นคงทางอาชีพ เป็นแรงงานนอกระบบไม่มีกฎหมายคุ้มครอง ปัญหาสาธารณสุข สุขภาพอนามัยเสื่อมโทรม อันเป็นผลมาจากสิ่งแวดล้อมที่เป็นมลพิษในชุมชน ปัญหาการติดเชื้อโรคเอดส์ ปัญหาสังคม อื่น ๆ ปัญหาความแตกแยกในครอบครัว ปัญหาการค้าประเวณี และปัญหาแหล่งอบายมุข ประเภทต่าง ๆ ที่มีอยู่ ปัญหาเหล่านี้ล้วนเป็นสิ่งแวดล้อมทางสังคม ที่มีส่วนในการผลักดันเด็กและเยาวชนหันเข้าหาเสพติดทั้งสิ้น

ครอบครัว ซึ่งเป็นหน่วยสังคมที่เล็กที่สุด และเป็นสังคมแห่งแรกที่เด็กเกิดมาจะได้รับความรักความอบอุ่นจากสมาชิกในครอบครัวบางครอบครัวมีสมาชิกเพียง 2 คน คืออยู่เฉพาะสามี ภรรยา (ถ้าไม่มีบุตร) บางครอบครัวมีสมาชิกตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป คือ มีบุตรอยู่ร่วมด้วยเรียกว่า ครอบครัวเดี่ยว และบางครอบครัวมีสมาชิกอยู่รวมกัน หลายครอบครัวในบ้านหลังเดียวกัน ประกอบด้วย ปู่ ย่า ตา ยาย และญาติพี่น้อง เรียกว่า “ครอบครัวขยาย”

ปัจจุบัน คู่สมรสในเมืองที่แต่งงานใหม่ นิยมที่จะแยกอยู่ลำพัง เป็นครอบครัวเดี่ยว มีอิสระ ไม่ต้องเป็นที่พึ่งเลี้ยงของญาติผู้ใหญ่ และคิดว่าสามารถจะปกครองชีวิตครอบครัวของตนเองให้ประสบความสำเร็จได้ เมื่อมีลูกก็คิดว่าเลี้ยงด้วยตัวเอง เลี้ยงแบบสมัยใหม่ ในขณะที่คู่สมรสบางคู่ยังอยู่ในครอบครัวเดิมที่อบอุ่น มี ปู่ ย่า ตา ยาย ช่วยดูแลหลาน ๆ มีความเข้าใจกัน ในครอบครัวก็มี จากประสบการณ์ในการทำงานที่แผนกผู้ป่วยนอก ศูนย์สุขวิทยาจิต พบว่า เด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์มาจากครอบครัวเดี่ยว และครอบครัวขยาย ในจำนวนใกล้เคียงกัน แต่เมื่อศึกษาถึงสาเหตุของปัญหาเนื่องมาจากการสื่อสารในครอบครัวเป็นสำคัญโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารที่แสดงถึงการตำหนิตัดเยียน ความไม่พอใจ ซึ่งเป็นทางลบมากกว่าการแสดงออกทางบวก นอกจากนี้ พบว่า นักเรียนประสบปัญหาด้านอารมณ์ ด้านการเรียน ด้านสุขภาพ ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว ด้านการคบเพื่อน ด้านการใช้เวลาว่างและการพักผ่อน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนเมืองมีปัญหาความสัมพันธ์ในครอบครัวแม้แต่ในเด็กประถม ซึ่งการไม่มีเวลาให้แก่กันของสมาชิกในครอบครัวนั้นเป็นสาเหตุหนึ่ง ในชุมชนเมือง การแข่งขันเร่งรีบเป็นตัวละครเวลาในการพบกันของสมาชิกในครอบครัว

การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการพัฒนาาระบบบริการสุขภาพเขตเมืองและกรุงเทพมหานคร อย่างมีส่วนร่วมมีข้อจำกัดจากสาเหตุหลายประการ เช่น ความแตกต่างของนโยบายและทิศทางการดำเนินงาน ของแต่ละหน่วยงาน โครงสร้างพื้นฐานของระบบบริการสุขภาพ อันหมายรวมถึงกำลังคนด้านสุขภาพทั้งเรื่องปริมาณ คุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพ ความพร้อมเชิงทรัพยากรต่าง ๆ เช่น ระบบข้อมูลสารสนเทศ เทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุข รูปแบบการจัดระบบบริการสุขภาพ ระบบการส่งต่อ และระบบการแพทย์ฉุกเฉิน การบริหารจัดการและการเบิกจ่ายงบประมาณด้านสุขภาพ ขาดการประสานงานระหว่างหน่วยงานทั้งในและต่างภาคส่วนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ไม่มีเจ้าภาพหลักของระบบบริการสุขภาพเขตเมืองโดยรวมแม้จะมีการแบ่งแยกพื้นที่ปกครองเชิงอำนาจตามกฎหมายก็ตาม ฯลฯ ทั้งหมดนี้ทำให้ระบบบริการสุขภาพเขตเมืองได้รับการพัฒนาแบบแยกส่วน และไร้ทิศทางที่ชัดเจนในภาพรวม ส่งผลให้ประชาชนที่อยู่ ในพื้นที่เขตเมืองนั้น มีความเสี่ยงด้านสุขภาพอย่างหลีกเลี่ยงได้ยากการพัฒนาาระบบบริการสุขภาพเขตเมือง ให้เข้มแข็ง มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการในการให้บริการสุขภาพ และสามารถตอบสนองต่อปัญหาสุขภาพที่ท้าทายได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีเจ้าภาพหลัก และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ระบบบริการสุขภาพในเขตเมืองมีปัญหาหลากหลาย มีประเด็นเร่งด่วนและสำคัญที่ควรดำเนินการ โดยทุกภาคส่วนทุกองค์กร ทุกวิชาชีพ ที่เกี่ยวข้อง โดยมีตัวอย่างในประเด็นต่าง ๆ ที่สำคัญดังต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 การให้บริการสุขภาพได้แก่การจัดระบบบริการสุขภาพในเขตเมืองยังมีความซ้ำซ้อนระหว่างผู้ให้บริการสุขภาพ การกระจายตัวของหน่วยบริการสุขภาพในพื้นที่เขตเมืองไม่ครอบคลุมประชาชนบางส่วนขาดความเชื่อมั่นในคุณภาพของบริการระดับปฐมภูมิ ทำให้ไปรับบริการสุขภาพจากโรงพยาบาลโดยไม่จำเป็นหน่วยบริการสุขภาพในเขตเมืองยังมุ่งเน้นการจัดบริการสุขภาพในเชิงของการรักษาพยาบาลและการตั้งรับมากกว่าการส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันควบคุมโรค

ประเด็นที่ 2 การเงินการคลังสุขภาพ ได้แก่ ระบบการซื้อบริการ สุขภาพของกองทุนภาครัฐยังไม่สามารถทำให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดบริการสุขภาพแก่ประชาชนในพื้นที่ได้อย่างมีประสิทธิภาพองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมในการจัดบริการสุขภาพไม่สามารถนำเงินที่ได้รับ

จัดสรรจากสำนักงานหลักประกันสุขภาพแห่งชาติไปใช้ในการจ้างบุคลากร ด้านสุขภาพมาให้บริการสุขภาพแก่ประชาชนได้การจัดบริการสุขภาพในเขตเมืองประสบปัญหา ความไม่เพียงพอของงบประมาณ ในการจัดบริการสุขภาพมาตรการทางการเงินการคลังสุขภาพ ยังไม่สอดคล้องกับพฤติกรรมสุขภาพและการใช้บริการสุขภาพของประชากรในเขตเมือง

ประเด็นที่ 3 การบริหารระบบบริการสุขภาพอย่างมีส่วนร่วม (ภาวะผู้นำและการอภิบาล) ได้แก่ การบริหารระบบบริการสุขภาพ อย่างมีส่วนร่วมของผู้ให้บริการสุขภาพที่อยู่ต่างสังกัดกันนั้นยังมีอยู่น้อยการวางแผนและการใช้ทรัพยากร ร่วมกันทั้งด้านบุคลากรสุขภาพ ระบบข้อมูลสารสนเทศ และเครื่องมืออุปกรณ์ทางการแพทย์ที่มีราคาสูงยังมีน้อย

จากตัวอย่างสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในเขตเมือง จะเห็นได้ว่า ปัญหาเหล่านี้ไม่สามารถแก้ไขได้โดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งโดยลำพังการบริการสุขภาพในเขตเมืองดำเนินงานโดยหน่วยงานที่หลากหลาย ซึ่งขาดการบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ขาดกลไกการเชื่อมโยง ระบบการส่งต่อส่งกลับผู้ป่วยที่ชัดเจน ทำให้การบริหารจัดการเพื่อให้เกิดการพัฒนา ระบบสุขภาพเขตเมืองอย่างมีส่วนร่วมมีข้อจำกัด ทั้งในด้านความแตกต่างของนโยบาย และทิศทางการดำเนินงานของแต่ละหน่วยงาน โครงสร้างพื้นฐานอันหมายรวมถึงกำลังคนด้านสุขภาพทั้งเรื่องปริมาณและคุณภาพ ความเข้มแข็งของระบบข้อมูลสารสนเทศ ความพร้อมเชิงทรัพยากรต่าง ๆ ตั้งแต่เวชภัณฑ์ ครุภัณฑ์ ทางกายภาพ เทคโนโลยีทางการแพทย์ รูปแบบการจัดระบบบริการทางการแพทย์ รวมถึงเรื่องวงจรการบริหารจัดการและการเบิกจ่ายงบประมาณด้านสุขภาพ นอกจากนี้ การขาดกลไกที่เอื้อต่อการประสานงาน ระหว่างหน่วยงานทั้งในและต่างภาคส่วนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ยิ่งแสดงให้เห็นถึงการไม่มีความเป็นเจ้าของ ของระบบสุขภาพเขตเมืองโดยรวม แม้จะมีการแบ่งแยกพื้นที่ปกครองเชิงอำนาจตามกฎหมายก็ตาม ทำให้ระบบสุขภาพโดยรวมได้รับการพัฒนาไปแบบไร้ทิศทาง จนมีผลทำให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่เขตเมืองนั้นมีความเสี่ยงด้านสุขภาพอย่างหลีกเลี่ยงได้ยาก (ยุทธศาสตร์ระบบบริการสุขภาพเขตเมือง พ.ศ.2561-2570, หน้า 3-4)

การดูแลสุขภาพด้วยวิธีที่ดีที่สุด คือการออกกำลังกายและมีโภชนาการที่ดี จะช่วยทำให้ร่างกายแข็งแรงทรุดโทรมช้า ทำให้ระบบต่าง ๆ ของร่างกายทำงานได้อย่างเป็นปกติและมีประสิทธิภาพ ทำให้ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ ทำให้พ้นจากความเจ็บป่วยได้อย่างรวดเร็ว ทำให้เป็นคนที่มีร่าเริงแจ่มใส มีอารมณ์ดีและมองโลกในแง่ดี ทำให้อายุยืนยาว ทำให้เป็นผู้ที่มีพลังในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน และยังทำให้เป็นทรัพยากรบุคคลที่มีค่าของสังคมด้วย (ค้นหาจาก <https://chontichapoo2.wordpress.com> เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2562) ในปัจจุบันประชาชนในเขตชุมชนเมืองที่เข้าสู่วัยผู้สูงอายุ มีปัญหาสุขภาพที่พบบ่อยคือ โรคเบาหวาน หัวใจ ความดันโลหิต ฯลฯ และปัญหาสุขภาพไม่ได้เกิดขึ้นเฉพาะวัยผู้สูงอายุเท่านั้น ปัญหาสุขภาพของวัยรุ่นตอนปลาย ผู้ใหญ่ตอนต้นในปัจจุบันก็มีจำนวนไม่น้อยเช่นกัน เห็นได้จากรายงานการศึกษาพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพในกลุ่มเยาวชนนอกสถานศึกษาในปี พ.ศ. 2559 ทำการศึกษาใน 4 พื้นที่ ได้แก่ จังหวัดเชียงใหม่ จังหวัดสงขลา จังหวัดขอนแก่น และจังหวัดนครปฐม เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เยาวชนนอก สถานศึกษาทั้งสิ้น 1,373 คน เป็นเยาวชนชาย 933 คน เยาวชนหญิง 440 คน พบว่าการรวมกลุ่มแบบกิจจะลักษณะ หรือการจับกลุ่มเพื่อนทำให้เยาวชนมีโอกาสที่จะมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพต่างๆ เช่น พฤติกรรมการเล่นเกมส์ การเล่นพนัน การใช้สารเสพติด และการซิ่งรถจักรยานยนต์ ปัญหาเกี่ยวกับแอลกอฮอล์ พฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้นำไปสู่โรคต่าง ๆ มากมาย เช่น โรคอ้วน โรคภูมิแพ้ โรคติดเชื้อ ฯลฯ

จากปัญหาของชุมชนเมืองดังกล่าว รัฐบาลจึงได้กำหนดวิสัยทัศน์ “คนเมืองมีสุขภาพดี ภายใต้ระบบสุขภาพเขตเมืองที่เข้มแข็งสอดคล้องกับสภาวะแวดล้อมของพื้นที่ เชื่อมโยงบริการทุกระดับ และทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมมีส่วนร่วม” โดยกำหนดเป็นแผนระดับชาติใน 10 ปี จำเป็นต้องมี

การบูรณาการทั้งด้านนโยบาย ด้านกระบวนการดำเนินงาน ด้านวิชาการ เพื่อให้คนไทยได้รับการส่งเสริมสุขภาพในการป้องกันปัญหา และได้รับการดูแลอย่างต่อเนื่องเป็นองค์รวมแบบครบวงจร ดังนั้นผู้ศึกษาจึงสนใจศึกษาพฤติกรรม การดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมของนักศึกษาปริญญาตรีภาคพิเศษ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เพื่อหาแนวทางป้องกันปัญหาสุขภาพที่อาจจะเกิดขึ้นได้ และยังก่อให้เกิดประโยชน์ในการนำข้อมูลที่ได้จากการศึกษาไปเป็นตัวอย่างเผยแพร่ และพัฒนาตนเองในการดูแลสุขภาพต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรม การดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมของนักศึกษาปริญญาตรีภาคพิเศษ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ในด้านโภชนาการ ด้านการออกกำลังกาย ด้านการจัดการความเครียด ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล และด้านการมีความรับผิดชอบต่อสุขภาพ
2. เพื่อเปรียบเทียบพฤติกรรม การดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมของนักศึกษาปริญญาตรีภาคพิเศษ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ตามตัวแปรเพศ ภูมิลำเนา รายได้ต่อเดือน สถานะครอบครัวและอาชีพ
3. เพื่อเสนอแนวทางในการปรับพฤติกรรม การดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมของนักศึกษาปริญญาตรีภาคพิเศษ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ขอบเขตการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงสำรวจ (Survey Research) เกี่ยวกับพฤติกรรม การดูแลสุขภาพแบบองค์รวมในด้านโภชนาการ ด้านการออกกำลังกาย ด้านการจัดการความเครียด ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล และด้านการมีความรับผิดชอบต่อสุขภาพของนักศึกษาปริญญาตรีภาคพิเศษ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยใช้แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการส่งเสริมสุขภาพ เป็นกรอบในการวิเคราะห์

บทสรุป

ปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า กลุ่มเป้าหมายส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 67 คน คิดเป็นร้อยละ 67.0 ภูมิลำเนาอยู่ที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 61 คน คิดเป็นร้อยละ 61.0 รายได้ 20,001-25,000 บาท จำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 49.0 สถานะโสด จำนวน 71 คน คิดเป็นร้อยละ 71.0 และอาชีพธุรกิจส่วนตัว จำนวน 37 คน คิดเป็นร้อยละ 37.0

พฤติกรรม การดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมของนักศึกษาปริญญาตรี คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

ด้านโภชนาการ พบว่า การเลือกทานอาหารที่มีประโยชน์ทุกครั้งที่ได้รับประทานในมื้อต่าง ๆ พบว่า ตอบในระดับน้อย เลือกทานข้าวขาวมากกว่าข้าวกล้อง ข้าวซ้อมมือ และข้าวไม่ขัดสีต่าง ๆ ตอบในระดับน้อย เลือกทานเนื้อสัตว์ติดมัน หรือเนื้อไก่ติดหนัง เพราะมีรสชาติอร่อยและกลมกล่อม ตอบในระดับมากที่สุด เลือกทานน้ำเปล่ามากกว่าเครื่องดื่มประเภทชา กาแฟ น้ำอัดลม ตอบในระดับน้อย การรับประทานอาหารในแต่ละมื้อ จะประกอบไปด้วย ข้าว 1 ส่วน ผัก 2 ส่วน และเนื้อสัตว์ 1 ส่วน ตอบในระดับมาก ชื่นชอบการสังสรรค์ ปาร์ตี้ มากกว่าการท่องเที่ยวขึ้นชมธรรมชาติต่าง ๆ ตอบในระดับน้อย

ด้านการออกกำลังกาย พบว่าออกกำลังกายเป็นประจำ สม่ำเสมออย่างน้อยสัปดาห์ละ 3 วัน ตอบในระดับมาก สามารถออกกำลังกายได้ทุกที่ ตามแต่ความสะดวก ตอบในระดับน้อย ชื่นชอบการออกกำลังกายในฟิตเนส แบบมีเทรนเนอร์ส่วนตัว เพราะจะสามารถควบคุมพฤติกรรมตนเองได้ ตอบในระดับมากที่สุด แผลผลได้ในระดับปานกลาง ชื่นชอบการออกกำลังกายตามสวนสาธารณะ อากาศปลอดโปร่ง โดยไม่ต้องมีใครมาบังคับ ตอบในระดับน้อย ชื่นชอบการออกกำลังกายตามเทรน กระแสนิยม ตอบในระดับมาก

ด้านการจัดการความเครียด พบว่า ใส่ใจคำพูดในด้านลบจากคนอื่น และเก็บมาคิดมากอยู่เสมอ ตอบในระดับน้อยที่สุด คิดเสมอว่า “จิตเป็นนาย กายเป็นบ่าว” เมื่อมีอาการเจ็บป่วย หรือไม่สบายใจอะไร จะใช้สติ สมาธิ และอยู่กับตนเอง ตอบในระดับ คิดว่าตัวเองสามารถจัดการความเครียดต่างๆ ที่เกิดขึ้นได้ ตอบในระดับน้อย คิดว่าการคิดบวกเป็นสิ่งที่ทำให้มีความสุข และสามารถทำได้เสมอ ตอบในระดับมากที่สุด คิดว่าเรื่องทุกอย่างที่เป็นปัญหา จะสามารถหาทางออก และแก้ไขปัญหาทุกอย่างได้ ตอบในระดับน้อย

ด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคล พบว่า มีความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกคนภายในครอบครัว และหากมี ปัญหาใด ๆ จะมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ตอบในระดับน้อย มีความสัมพันธ์ที่ดีกับญาติและบุคคลทั่วไป โดยพยายามหลีกเลี่ยงสิ่งที่จะก่อให้เกิดปัญหาระหว่างกัน ตอบในระดับมาก มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนในชั้นเรียน และไม่ชอบที่เผชิญกับความขัดแย้งที่อาจเกิดขึ้น ตอบในระดับมาก มีความสัมพันธ์ที่ดีกับเพื่อนบ้าน สามารถฝากดูแลบ้านหรือเรื่องต่างๆ แทนกันได้ ตอบในระดับมากที่สุด มีความสัมพันธ์ที่ดีกับทุกคน ให้ความเป็นกันเอง แม้จะเพิ่งพบเจอกันเพียงครั้งแรก ตอบในระดับมาก

ด้านการมีความรับผิดชอบต่อสุขภาพ พบว่า เข้ารับการตรวจสุขภาพสม่ำเสมอ ตอบในระดับน้อย จะพบแพทย์ทุกครั้งที่มีอาการเจ็บป่วย ตอบในระดับมากที่สุด จะซื้อยารับประทานเองทุกครั้งที่เกิดอาการเจ็บป่วย เนื่องจากกลัวที่จะต้องพบแพทย์ ตอบในระดับน้อย เมื่อมีใครกล่าวถึงสุขภาพในแง่ลบ ก็จะมาดูแลตัวเองทันที ตอบในระดับน้อย หากมีใครพูดว่าดูอ่อนกว่าวัย ก็จะขอคำแนะนำในการดูแลตนเองเพื่อนำไปปฏิบัติ ตอบในระดับน้อย

สมมติฐานที่ 1 นักศึกษาที่มีเพศต่างกันจะมีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญเฉพาะด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลกับด้านการออกกำลังกาย ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน

สมมติฐานที่ 2 นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาต่างกันจะมีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมที่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ 3 นักศึกษาที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกันจะมีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมที่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ 4 นักศึกษาที่มีสถานภาพต่างกันจะมีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมที่แตกต่างกันทุกด้าน

สมมติฐานที่ 5 นักศึกษาที่มีอาชีพต่างกันจะมีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมที่แตกต่างกันทุกด้าน

อภิปรายผล

การศึกษาพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมของนักศึกษาศรีวิภาวดีรังสิต คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง สามารถอภิปรายผลแยกตามประเด็นความสำคัญ ได้ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายเป็นเพศหญิง ภูมิลำเนาอยู่ที่กรุงเทพมหานคร มีรายได้ 20,001-25,000 บาท มีสถานะโสด และอาชีพธุรกิจส่วนตัว

2. ผลการวิเคราะห์ ระดับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวม พบว่า มีระดับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมโดยภาพรวม อยู่ในเกณฑ์ระดับปานกลาง ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ สุกัญญา ปานเจริญ และปรีทรรศน์ วันจันทร์ (2550) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการออกกำลังกายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย พบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมการออกกำลังกายในระดับปานกลาง

3. ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะส่วนบุคคลกับพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวม ของ นักศึกษาปริญญาตรีภาคพิเศษ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

3.1 นักศึกษาที่มีเพศต่างกัน มีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยยะสำคัญเฉพาะด้านสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลกับด้านการออกกำลังกาย ส่วนด้านอื่น ๆ ไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับ วีระชาติ สมใจ (2550) ที่ได้ศึกษาเรื่อง พฤติกรรมการออกกำลังกายของนักเรียน นักศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาอุดรธานี ปีการศึกษา 2550 พบว่า นักเรียนนักศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาอุดรธานี มีเพศและระดับชั้นต่างกัน มีพฤติกรรมการออกกำลังกายไม่แตกต่างกัน

3.2 นักศึกษาที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมที่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับ จารุณี ศรีทองทุม (2550) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการออกกำลังกายของประชาชนที่มาออกกำลังกายที่สวนลุมพินี กรุงเทพมหานคร พบว่า เชื้อชาติไทยมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการออกกำลังกายมากกว่าเชื้อชาติอื่น ๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ในการศึกษาด้านภูมิลำเนาผู้วิจัยมีความคิดเห็นว่า จะสามารถนำมาเปรียบเทียบกับด้านเชื้อชาติได้ เนื่องจากเป็นความแตกต่างในด้านพื้นที่ ถิ่นที่อยู่อาศัยเช่นกัน

3.3 นักศึกษาที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมที่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับ จุมพล รามล และไกรสร อัมมวรรณ (2559) ที่ได้ศึกษาพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมของนักศึกษาชั้นปีที่หนึ่ง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์รังสิต พบว่า นักศึกษาที่มีรายได้แตกต่างกันมีพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ด้วยกัน 1 ด้าน คือ ด้าน ความต้องการประสบความสำเร็จในชีวิต

3.4 นักศึกษาที่มีสถานภาพต่างกัน มีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมที่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของท่านใดที่ได้นำเสนอไว้ในบทที่ 2

3.5 นักศึกษาที่มีอาชีพต่างกัน มีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมที่แตกต่างกันทุกด้าน ซึ่งสอดคล้องกับ จารุณี ศรีทองทุม (2550) ที่ได้ศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการออกกำลังกายของประชาชนที่มาออกกำลังกายที่สวนลุมพินี กรุงเทพมหานคร พบว่า อาชีพข้าราชการ/รัฐวิสาหกิจ และนักเรียนมีค่าเฉลี่ยพฤติกรรมการออกกำลังกายมากกว่าอาชีพค้าขาย/กิจการส่วนตัว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงควรมีการส่งเสริมการดูแลสุขภาพโดยเฉพาะด้านการออกกำลังกาย เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้ชีวิต อันจะนำมาซึ่งสุขภาพที่ดีตามมา

2. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหงควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ โดยใช้สื่อโซเชียลมีเดียให้เป็นประโยชน์ เพราะปัจจุบันสื่อโซเชียลมีเดียมีบทบาทสำคัญมาก

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

1. ควรมีการศึกษาพฤติกรรมดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมเป็นประจำทุกปี
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบกับนักศึกษาต่างคณะเพื่อนำมาวิเคราะห์หาความแตกต่าง
3. ควรมีการศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาสุขภาพของนักศึกษา

บรรณานุกรม

กระทรวงสาธารณสุข. (2552). *ประชาคมสุขภาพพอเพียง เศรษฐกิจพอเพียง*. (อ้างเมื่อ 23 มิถุนายน 2552).

จาก <http://www.pcuinnovation.com/pcu/678>.

- กองบรรณาธิการใกล้หมอ. (2549). *รู้ทันเบาหวาน1*. กรุงเทพมหานคร : ใกล้หมอ.
- คณะกรรมการพัฒนาและส่งเสริมองค์ความรู้ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (2552). *เศรษฐกิจพอเพียง: แนวคิดสู่การประยุกต์ใช้ที่ยั่งยืน*. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ.
- จารุณี ศรีทองม. (2550). *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการออกกำลังกายของประชาชนที่มาออกกำลังกายที่สวนลุมพินี กรุงเทพมหานคร*. ปริญญาโท สาขาสาธารณสุขศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขภาพศึกษา กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จุมพล รามล และไกรสร อัมมารธนะ. (2559). *พฤติกรรมการดูแลสุขภาพตนเองแบบองค์รวมของนักศึกษาชั้นปีที่หนึ่ง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ศูนย์รังสิต*. ปริญญาโท สาขาวิชาวิทยาการชะลอวัยและฟื้นฟูสุขภาพ. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยการแพทย์บูรณาการ. มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
- ดวงกมล ศักดิ์เลิศสกุล. (2549). *สุขภาพแบบองค์รวม (Holistic Health)*. สืบค้นวันที่ 8 เมษายน 2562 เข้าถึงได้จาก <http://www.oknation.net/blog/print.php?id=140405>.
- นันทวรรณ วิจิตรวาทการ . (2553). *การศึกษามลกระทบต่อสุขภาพจากอุตสาหกรรม*. กรุงเทพมหานคร : คณะสาธารณสุขศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- ภาณุ อดกลั่น. (2555). *อุปกรณ์ปอดอักเสบจากการใช้เครื่องช่วยหายใจในหอผู้ป่วยหนักคัลยกรรม 1 โรงพยาบาลอุดรธานี*. กรุงเทพมหานคร: วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี อุดรธานี.
- วิฑูรย์ อึ้งประพันธ์. (2541). *นโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพ (พิมพ์ครั้งที่ 2)*. นนทบุรี : สถาบันระบบสาธารณสุข.
- วีระชาติ สมใจ. (2550). *พฤติกรรมการออกกำลังกายของนักเรียน นักศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษาอุดรธานี ปีการศึกษา 2550*. งานนิพนธ์การศึกษา มหาบัณฑิต, สาขาพลศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมจิต หนูเจริญกุล. (2543). *การพยาบาล : ศาสตร์ของการปฏิบัติ*. กรุงเทพมหานคร : คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล.
- สมนึก แก้ววีไล. (2552). *ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการออกกำลังกายของนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร*. คณะบริหารธุรกิจ, มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลพระนคร.
- สุกัญญา ปานเจริญ และปริทรรศน์ วันจันทร์. (2550). *ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการออกกำลังกายของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย*. วารสารสภาการพยาบาล ปีที่ : 22 ฉบับที่ : 3 เลขหน้า : 80-90 ปีพ.ศ. : 2550.
- Pender, N. J., Murdaugh, C. L., & Parsons, M. A. (2006). *Health promotion in nursing practice (5th ed.)*. New Jersey: Pearson Education, Inc.
- <https://chontichapoo2.wordpress.com> เมื่อวันที่ 19 มีนาคม 2562